

Marcin Kęska

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ORCID: 0009-0006-6681-704X

Charakterystyka konstytucyjnych organów władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej na Ukrainie

Characteristics of constitutional organs of legislative, executive and judiciary power in Ukraine

Wprowadzenie

Ukraina jest jednym z najmłodszych państw Starego Kontynentu, ponieważ jako państwo powstała w wyniku rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w 1991 roku. Jednocześnie jest drugim co do wielkości państwem w Europie, zaraz po Federacji Rosyjskiej. Ukraina istniała na długo przed 1991 rokiem, jednak wchodziła w skład ZSRR jako Ukraińska Republika Ludowa (Stelmach, 2016). W 1990 roku Rada Najwyższa Ukrainy dokonała proklamacji Deklaracji o suwerenności Ukrainy, której treść w dużym skrócie stanowiła, iż Ukraina jest w pełni niepodległym, suwerennym i niezależnym państwem posiadającym pełną władzę w granicach jej terytorium. Przedmiotowa deklaracja stanowiła podstawę do przyszłych prac kodyfikacyjnych nad konstytucją państwową. Kwestia niepodległości Ukrainy rozstrzygnęła się ostatecznie w 1991 roku, kiedy to zorganizowano ogólnonarodowe referendum dotyczące niepodległości Ukrainy. W przedmiotowym referendum zdecydowana większość obywateli opowiedziała się za niepodległością swojego państwa, co stanowiło „kropkę nad i” w uzyskaniu statusu niepodległego państwa. Uzyskanie niepodległości było dopiero

początkiem długiej i krętej drogi Ukraińców do uchwalenia i usystematyzowania swojego ustroju oraz porządku prawnego w państwie (Pietnoczka, 2018). W tym celu powołano Komisję Konstytucyjną, której zadaniem było przygotowanie nowej konstytucji dla Ukrainy. Jej prace bardzo często były zakłócone, z uwagi na fakt ścierania się różnych sił politycznych i walki o władzę w państwie. Po pięciu latach od uzyskania niepodległości (podczas których obowiązywała Konstytucja Socjalistycznej Republiki Radzieckiej), w dniu 28 czerwca 1996 roku została uchwalona Nowa Konstytucja Ukrainy, która z różnymi modyfikacjami obowiązuje do dziś i stanowi ustawę zasadniczą Ukrainy (Przywara, 2013). Zgodnie z postanowieniami ustawy zasadniczej, Ukraina jest suwerennym, niepodległym, demokratycznym i socjalnym państwem prawnym. Cały system opiera się na tradycyjnym trójpodziale władz, zgodnie z którym władza państwowa na Ukrainie sprawowana jest na zasadzie podziału na władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Najwyższym rangą aktem prawnym jest Konstytucja, a następnie ustawy i inne normatywne akty prawne, które tworzone są wyłącznie na podstawie i zgodnie z ustawą zasadniczą. Ustawa zasadnicza przewiduje także szereg spraw, które mogą być uregulowane wyłącznie przez akty prawne w randze ustawy. Do takich spraw zalicza się między innymi: prawa i wolności człowieka i obywatela; gwarancje tych praw i wolności; podstawowe obowiązki obywatela; podstawy opieki socjalnej; formy i rodzaje ubezpieczenia emerytalnego; zasady regulacji pracy i zatrudnienia; małżeństwa; rodziny; ochronę dziecka; macierzyństwo; ojcostwo; wychowanie, wykształcenie, kulturę i ochronę zdrowia; bezpieczeństwo ekologiczne; zasady regulowania procesów demograficznych i migracyjnych; system prawny własności; zasady i gwarancje prawne działalności gospodarczej; reguły konkurencji oraz normy regulacji antymonopolowych oraz wiele innych, wskazanych w artykule 92. Konstytucji Ukrainy.

Prezydent

Głową państwa jest Prezydent Ukrainy. Zgodnie z postanowieniami konstytucji, występuje on w imieniu państwa. Ponadto jest gwarantem suwerenności państwa, integralności terytorialnej Ukrainy, przestrzegania Konstytucji Ukrainy oraz praw i wolności człowieka i obywatela. Prezydent Ukrainy, podobnie jak w Polsce, wybierany jest na pięcioletnią kadencję w wyborach powszechnych. Osoba starająca się o urząd prezydenta powinna spełniać określone warunki, jakimi są: posiadanie obywatelstwa ukraińskiego, ukończenie 35. roku życia, posiadanie czynnego prawa wyborczego, zamieszkiwanie na terytorium Ukrainy przez

ostatnie dziesięć lat przed dniem wyborów oraz władanie językiem państwowym. Znamiennym jest także fakt, iż jedna osoba nie może pełnić urzędu prezydenta dłużej niż przez dwie kadencje. Ponadto, podobnie jak w przypadku deputowanego, Prezydent Ukrainy nie może piastować innego mandatu przedstawicielskiego, sprawować urzędu w organach władzy państwowej albo w organizacjach społecznych, a także zajmować się inną pracą zarobkową albo działalnością gospodarczą lub wchodzić w skład zarządu albo rady nadzorczej przedsiębiorstwa nastawionego na osiągnięcie zysku (Konstytucja Ukrainy, art. 103).

Zgodnie z treścią konstytucji, Prezydent Ukrainy gwarantuje niepodległość państwa, bezpieczeństwo narodowe i prawną ciągłość państwa; zwraca się z orędziami do narodu i z corocznymi oraz nadzwyczajnymi orędziami do Rady Najwyższej Ukrainy o stanie państwa; reprezentuje państwo w stosunkach międzynarodowych, sprawuje kierownictwo nad polityką zagraniczną państwa, prowadzi rozmowy oraz zawiera międzynarodowe umowy Ukrainy; podejmuje decyzje o uznaniu państw obcych; powołuje i odwołuje szefów przedstawicielstw dyplomatycznych Ukrainy w innych państwach i przy organizacjach międzynarodowych; przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące przedstawicieli dyplomatycznych innych państw; zarządza referendum ogólnoukraińskie w sprawie zmiany Konstytucji Ukrainy, zgodnie z artykułem 156 niniejszej Konstytucji, zarządza referendum ogólnoukraińskie z inicjatywy obywateli; zarządza przedterminowe wybory do Rady Najwyższej Ukrainy w terminie określonym w niniejszej Konstytucji; rozwiązuje Radę Najwyższą Ukrainy w przypadkach przewidzianych przez niniejszą Konstytucję; przedkłada na wniosek koalicji frakcji parlamentarnych w Radzie Najwyższej Ukrainy, utworzonej zgodnie z art. 83 Konstytucji Ukrainy, wnioski odnośnie do powołania przez Radę Najwyższą Ukrainy premiera Ukrainy w terminie nie krótszym niż w piętnastym dniu od chwili otrzymania takiego wniosku; przedkłada Radzie Najwyższej Ukrainy wnioski odnośnie do powołania ministra obrony Ukrainy i ministra spraw zagranicznych Ukrainy; powołuje na stanowisko i odwołuje ze stanowiska, za zgodą Rady Najwyższej Ukrainy, Prokuratora Generalnego; powołuje i odwołuje połowę składu Rady Banku Narodowego Ukrainy; powołuje i odwołuje połowę składu Narodowej Rady Ukrainy ds. Telewizji i Radiofonii; przedkłada Radzie Najwyższej Ukrainy wnioski odnośnie do powołania i odwołania szefa Służby Bezpieczeństwa Ukrainy; uchyla akty wydane przez Gabinet Ministrów Ukrainy z powodu ich niezgodności z niniejszą Konstytucją, zwracając się jednocześnie do Sądu Konstytucyjnego Ukrainy z pytaniem odnośnie do ich zgodności z Konstytucją; unieważnia akty wydane przez Radę Ministrów

Autonomicznej Republiki Krym; jest Najwyższym Głównodowodzącym Sił Zbrojnych Ukrainy; powołuje i odwołuje naczelne dowództwo Sił Zbrojnych Ukrainy oraz innych formacji wojskowych; kieruje sprawami bezpieczeństwa narodowego i obrony państwa; stoi na czele Rady Bezpieczeństwa Narodowego i Obrony Ukrainy; przedkłada Radzie Najwyższej Ukrainy wnioszek o ogłoszenie stanu wojny, jak również w wypadku napaści zbrojnej na Ukrainę podejmuje decyzję o użyciu Sił Zbrojnych Ukrainy oraz innych formacji wojskowych utworzonych zgodnie z ustawodawstwem Ukrainy; podejmuje zgodnie z ustawą decyzję o powszechnej albo częściowej mobilizacji i wprowadzeniu stanu wojennego na Ukrainie albo na określonych jej obszarach w razie groźby napaści lub zagrożenia niepodległości państwowej Ukrainy; w wypadkach koniecznych podejmuje decyzje, następnie zatwierdzone przez Radę Najwyższą Ukrainy, o wprowadzeniu na Ukrainie albo na określonych jej obszarach stanu wyjątkowego, a także ogłasza w razie konieczności określone obszary Ukrainy obszarami nadzwyczajnej sytuacji ekologicznej; powołuje na stanowiska jedną trzecią składu Sądu Konstytucyjnego Ukrainy i wiele innych, których nie sposób wymienić w przedmiotowym artykule.

Porównując wyżej wymieniony zakres uprawnień Prezydenta Ukrainy do zakresu uprawnień Prezydenta RP, jednoznacznie można wskazać, iż nie bez przyczyny w Polsce mamy ustrój parlamentarny, natomiast w Ukrainie panuje system prezydencko-parlamentarny, który podkreśla siłę i szeroki wachlarz uprawnień Prezydenta, który nie pełni jedynie funkcji reprezentacyjnej, lecz posiada ugruntowaną władzę w swoim państwie.

Władza ustawodawcza – Rada Najwyższa Ukrainy

Władzę ustawodawczą sprawuje wyłącznie parlament, czyli Rada Najwyższa Ukrainy. Parlament składa się z 450 deputowanych ludowych Ukrainy, którzy są wybierani na podstawie powszechnych, równych i bezpośrednich wyborów w głosowaniu tajnym, których kadencja trwa 5 lat. Członkiem Rady Najwyższej Ukrainy może być jedynie obywatel ukraiński, który w dniu wyborów ma skończone co najmniej 21 lat, posiada czynne prawo wyborcze i mieszka na terenie Ukrainy nieprzerwanie co najmniej przez pięć lat (Nikołajew, 2013). Sprawowanie mandatu deputowanego ludowego ma charakter zawodowy, co oznacza, że nie mogą oni piastować innego mandatu przedstawicielskiego, pełnić służby państwowej, zajmować innych płatnych stanowisk, prowadzić płatnej działalności lub działalności gospodarczej (z wyjątkiem pracy dydaktycznej lub

działalności twórczej), wchodzić w skład organu kierującego bądź rady nadzorczej przedsiębiorstwa lub organizacji nastawionych na osiągnięcie zysku (Konstytucja Ukrainy, art. 78). Istotną kwestią jest fakt, iż deputowany ludowy piastuje swoje stanowisko nie od momentu wyboru do Rady Najwyższej Ukrainy ale od momentu złożenia przysięgi, której formuła została określona w Konstytucji. Brak złożenia przedmiotowej przysięgi oznacza utratę mandatu. Mandat deputowanego wygasa wraz z zakończeniem kadencji Rady Najwyższej Ukrainy, chyba że zajdą okoliczności przewidziane w artykule 81 Konstytucji Ukrainy, które przewidują szereg sytuacji związanych z wcześniejszym wygaśnięciem mandatu deputowanego.

Tryb działania Rady Najwyższej Ukrainy uregulowany jest przez Konstytucję Ukrainy oraz Regulamin Rady Najwyższej Ukrainy. W obecnej sytuacji politycznej, tj. trwającej napaści zbrojnej Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, warto zwrócić uwagę na funkcjonowanie Rady Najwyższej Ukrainy podczas trwania stanów nadzwyczajnych. Zgodnie z Konstytucją Ukrainy w razie ogłoszenia dekretu Prezydenta Ukrainy o wprowadzeniu stanu wojennego lub stanu wyjątkowego na Ukrainie lub na jej określonych obszarach, Rada Najwyższa Ukrainy zbiera się bez zwoływania w ciągu dwóch dni. W razie zakończenia kadencji Rady Najwyższej Ukrainy w czasie trwania stanu wojennego lub stanu wyjątkowego, jej kadencję przedłuża się do dnia pierwszego posiedzenia pierwszej sesji Rady Najwyższej Ukrainy wybranej po zniesieniu stanu wojennego lub stanu wyjątkowego (Konstytucja Ukrainy, art. 83). Te postanowienia Konstytucji Ukrainy powodują, że obecny skład Rady Najwyższej Ukrainy pozostanie niezmieniony co najmniej do czasu zniesienia stanu wojennego na jej terytorium.

Treść konstytucji wskazuje także liczny wachlarz uprawnień Rady Najwyższej Ukrainy, do których należą wprowadzanie zmian do Konstytucji Ukrainy w zakresie i trybie przewidzianym przez Konstytucję; zarządzanie referendum ogólnoukraińskiego w sprawach określonych w Konstytucji; uchwalanie ustaw; uchwalanie budżetu państwowego Ukrainy i wprowadzanie do niego zmian; kontrola wykonania budżetu państwowego Ukrainy; podejmowanie uchwały dotyczącej sprawozdania z jego wykonania; określanie zasad polityki wewnętrznej i zagranicznej; zatwierdzanie ogólnopaństwowych programów rozwoju ekonomicznego, naukowo-technicznego, socjalnego, narodowo-kulturalnego, ochrony środowiska; zarządzanie wyborów Prezydenta Ukrainy w terminie wyznaczonym w niniejszej Konstytucji; wysłuchiwanie corocznych i nadzwyczajnych orędzi Prezydenta Ukrainy o wewnętrznej i zewnętrznej sytuacji Ukrainy; ogłaszanie na wniosek Prezydenta Ukrainy stanu wojny i zawieranie pokoju; aprobowanie decyzji

Prezydenta Ukrainy o użyciu Sił Zbrojnych Ukrainy i innych formacji wojskowych w razie napaści zbrojnej na Ukrainę; złożenie z urzędu Prezydenta Ukrainy w trybie specjalnej procedury (impeachmentu), określonej w Konstytucji; rozpatrywanie i przyjmowanie uchwał w sprawie aprobowania programu działania Gabinetu Ministrów Ukrainy; powoływanie na wniosek Prezydenta Ukrainy premiera Ukrainy, ministra obrony Ukrainy, ministra spraw zagranicznych Ukrainy, powoływanie na wniosek premiera Ukrainy pozostałych członków Gabinetu Ministrów Ukrainy, przewodniczącego Komitetu Antymonopolowego Ukrainy, przewodniczącego Komitetu ds. Radia i Telewizji Ukrainy, Przewodniczącego Funduszu Majątku Państwowego Ukrainy, odwoływanie powyższych osób ze stanowisk, kierowanie zapytań pod adresem premiera Ukrainy oraz członków Gabinetu Ministrów Ukrainy; powoływanie na stanowisko oraz odwoływanie ze stanowiska na wniosek Prezydenta Ukrainy szefa Służby Bezpieczeństwa Ukrainy; sprawowanie kontroli nad działalnością Gabinetu Ministrów Ukrainy zgodnie z niniejszą Konstytucją oraz ustawami; zatwierdzanie decyzji o udzieleniu przez Ukrainę kredytów i pomocy gospodarczej innym państwom oraz organizacjom międzynarodowym, a także o przyjmowaniu przez Ukrainę od innych państw, banków i międzynarodowych organizacji finansowych kredytów nieprzewidzianych w budżecie państwowym Ukrainy oraz sprawowanie kontroli nad ich wykorzystaniem; uchwalanie Regulaminu Rady Najwyższej Ukrainy; powoływanie i odwoływanie przewodniczącego i innych członków Izby Obrachunkowej; powoływanie i odwoływanie Rzecznika Praw Człowieka w Radzie Najwyższej Ukrainy; wysłuchiwanie jego corocznych sprawozdań o stanie przestrzegania i ochrony praw i wolności człowieka na Ukrainie; powoływanie i odwoływanie prezesa Banku Narodowego Ukrainy na wniosek Prezydenta Ukrainy; powoływanie i odwoływanie połowy składu Rady Banku Narodowego Ukrainy; powoływanie i odwoływanie połowy składu Narodowej Rady Ukrainy ds. Radia i Telewizji; powoływanie i odwoływanie członków Centralnej Komisji Wyborczej na wniosek Prezydenta Ukrainy; zatwierdzanie ogólnej struktury, liczebności, określania funkcji Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, Sił Zbrojnych Ukrainy oraz innych formacji wojskowych utworzonych zgodnie z ustawami Ukrainy, a także Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Ukrainy; aprobowanie decyzji o udzieleniu pomocy wojskowej innym państwom, o skierowaniu kontyngentu Sił Zbrojnych Ukrainy do innego państwa lub o zezwoleniu na stacjonowanie formacji sił zbrojnych innych państw na terytorium Ukrainy; ustanawianie symboli państwowych Ukrainy; wyrażenie zgody na powołanie na stanowisko oraz odwołanie ze stanowiska Prokuratora Generalnego przez Prezydenta Ukrainy; wyrażenie wotum

nieufności Prokuratorowi Generalnemu, co powoduje jego dymisję; powoływanie na stanowiska jednej trzeciej składu Sądu Konstytucyjnego Ukrainy; przedterminowe skracanie pełnomocnictw Rady Najwyższej Autonomicznej Republiki Krym na podstawie orzeczenia Sądu Konstytucyjnego Ukrainy o naruszeniu przez nią Konstytucji Ukrainy albo praw Ukrainy; zarządzanie przedterminowych wyborów do Rady Najwyższej Autonomicznej Republiki Krym; tworzenie i likwidacja rejonów, określenie i zmiana granic rejonów i miast, nadawanie osadom statusu miast, nadawanie nazw i zmiana nazw miejsc zasiedlonych i rejonów; zarządzanie zwyczajnych i przedterminowych wyborów do organów samorządu lokalnego; zatwierdzanie w ciągu dwóch dni od momentu zarządzenia przez Prezydenta Ukrainy dekretów o wprowadzeniu stanu wojennego lub stanu wyjątkowego na Ukrainie bądź na jej określonych terenach, o powszechnej albo częściowej mobilizacji, o ogłoszeniu określonych terenów obszarami nadzwyczajnej sytuacji ekologicznej; wyrażanie w drodze ustawowej zgody na obligatoryjność umów międzynarodowych Ukrainy oraz wypowiedzanie umów międzynarodowych Ukrainy; sprawowanie kontroli parlamentarnej w zakresie określonym w niniejszej Konstytucji oraz w ustawach; podejmowanie decyzji o skierowaniu do Prezydenta Ukrainy zapytania na wniosek deputowanego ludowego Ukrainy, grupy deputowanych ludowych Ukrainy lub komitetu Rady Najwyższej Ukrainy, po uzyskaniu uprzednio poparcia co najmniej jednej trzeciej konstytucyjnego składu Rady Najwyższej Ukrainy; powoływanie i odwoływanie szefa aparatu Rady Najwyższej Ukrainy; zatwierdzanie planu wydatków Rady Najwyższej Ukrainy oraz struktury jej aparatu; zatwierdzanie wykazu obiektów będących własnością państwową, nie podlegających prywatyzacji; określanie zasad prawnych przejmowania obiektów będących własności prywatną; zatwierdzanie ustawą Konstytucji Autonomicznej Republiki Krym oraz wprowadzanych do niej zmian (Konstytucja Ukrainy, art. 85).

Wyżej wymienione uprawnienia nie stanowią zamkniętego katalogu, gdyż zgodnie z dalszymi zapisami konstytucji Rada Najwyższa Ukrainy posiada także inne uprawnienia, jakie należą do jej kompetencji (Nikołajew, 2013).

Organy władzy wykonawczej

Organy władzy wykonawczej na Ukrainie dzielą się na organy centralne, którymi są Gabinet Ministrów Ukrainy, premier Ukrainy, pierwszy wicepremier, wicepremierzy i ministrowie oraz organy lokalnej administracji państwowej, sprawujące władzę wykonawczą w obwodach, rejonach w mieście Kijów oraz

w mieście Sewastopol. Najwyższym organem w systemie władzy wykonawczej jest Gabinet Ministrów Ukrainy, której pracami kieruje Premier w oparciu o program działania przyjęty przez Radę Najwyższą. W jego skład wchodzi premier, pierwszy wicepremier, wicepremierzy i ministrowie. Gabinet Ministrów Ukrainy w zakresie wykonywania swoich zadań jest odpowiedzialny przed Prezydentem Ukrainy i Radą Najwyższą Ukrainy oraz podlega kontroli i sprawozdawczości wobec Rady Najwyższej Ukrainy (Konstytucja Ukrainy, art. 114). Premier powoływany jest przez Radę Najwyższą Ukrainy na wniosek Prezydenta, który przedstawia kandydata zawniioskowanego przez frakcję parlamentarną, która posiada większość deputowanych w Radzie Najwyższej Ukrainy lub koalicję frakcji parlamentarnych posiadających przedmiotową większość. Ponadto Rada Najwyższa Ukrainy na wniosek Prezydenta powołuje także ministra obrony oraz ministra spraw zagranicznych. Pozostali członkowie Gabinetu Ministrów również powoływani są przez Radę Najwyższą, jednak wnioskodawcą poszczególnych kandydatur jest wcześniej powołany Premier.

Do zadań Gabinetu Ministrów należy: zapewnienie suwerenności państwa i niezależności gospodarczej Ukrainy, realizacja wewnętrznej i zagranicznej polityki państwa, przestrzeganie Konstytucji, ustaw Ukrainy i aktów Prezydenta Ukrainy; zapewnienie realizacji strategicznego kursu państwa w kierunku pełnego członkostwa Ukrainy w Unii Europejskiej i Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (Ustawa Rady Najwyższej Ukrainy Nr 2680-VIII z 7.02.2019 r.); podejmowanie środków w celu zapewnienia praw i wolności człowieka i obywatela (Postanowienie Sądu Konstytucyjnego Ukrainy Nr 3-rp/2012 z 25.01.2012 r.); zapewnienie wykonania polityki finansowej, cenowej, inwestycyjnej i podatkowej; polityki w sprawach pracy, zatrudnienia, osłony socjalnej, wykształcenia, nauki, kultury, ochrony przyrody, bezpieczeństwa ekologicznego i korzystania ze środowiska naturalnego; opracowanie i realizacja ogólnonarodowych programów rozwoju ekonomicznego, naukowo-technicznego, społecznego i kulturalnego Ukrainy; zapewnienie równych warunków rozwoju wszystkim formom własności; organizacja zarządzania obiektami własności państwowej zgodnie z ustawą; opracowanie projektu Budżetu Państwowego Ukrainy i zapewnienie wykonania Budżetu Państwowego Ukrainy przyjętego przez Radę Najwyższą Ukrainy; tworzenie warunków dla zapewnienia zdolności obronnych i bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, porządku publicznego i walki z przestępczością; organizacja i zapewnienie realizacji współpracy gospodarczej Ukrainy z zagranicą oraz realizacji polityki celnej; kierowanie i koordynacja pracy ministerstw i innych organów władzy wykonawczej; powoływanie i odwoływanie

na wniosek premiera Ukrainy kierowników centralnych organów władzy wykonawczej nie wchodzących w skład Gabinetu Ministrów Ukrainy (Ustawa Rady Najwyższej Ukrainy Nr 742-VII z 21.02.2014 r.).

Jak zostało wspomniane powyżej, odrębną kategorią organów władzy wykonawczej są takie, które nie wchodzą w skład Gabinetu Ministrów Ukrainy, czyli organy lokalnej administracji państwowej. Skład tychże organów formują ich kierownicy, których powołuje Prezydent na wniosek Gabinetu Ministrów Ukrainy. Kierownicy lokalnej administracji państwowej za wykonywanie swoich obowiązków odpowiadają przed Prezydentem i Gabinetem Ministrów. Do zadań lokalnej administracji państwowej jako organu wykonawczego na podległym jej terytorium należy: przestrzeganie Konstytucji, ustaw, aktów Prezydenta Ukrainy, Gabinetu Ministrów Ukrainy, innych organów władzy wykonawczej; strzeżenie praworządności i porządku prawnego, przestrzeganie praw i wolności obywatela; wykonywanie państwowych i regionalnych planów rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego, planu ochrony środowiska, a w miejscach zwartego zamieszkiwania rdzennych ludów i mniejszości narodowych – także programów ich narodowo-kulturowego rozwoju; przygotowywanie i wykonywanie odpowiednich budżetów obwodowych i rejonowych; zdawanie sprawy z wykonania odpowiednich budżetów i programów; współpraca z organami samorządu lokalnego (Konstytucja Ukrainy, art. 119). Wspólnym mianownikiem dla wszystkich organów sprawujących władzę wykonawczą jest fakt, iż nie mają oni prawa łączyć swojej działalności służbowej z inną pracą (z wyjątkiem pracy dydaktycznej oraz działalności naukowej lub twórczej wykonywanej poza godzinami pracy) ani wchodzić w skład organu kierowniczego lub rady nadzorczej przedsiębiorstwa lub organizacji nastawionych na osiągnięcie zysku (Konstytucja Ukrainy, art. 120 ust. 1).

Władza sądownicza

Zgodnie z art. 124 Konstytucji Ukrainy wymiarem sprawiedliwości kierują wyłącznie sądy. W związku z tym brak jest możliwości, aby ich kompetencje czy uprawnienia mogły być delegowane na inne organy czy funkcjonariuszy publicznych. Sądy wykonując trzecią z trójpodziału władz, tj. władzę sądowniczą, swoją jurysdykcją obejmują wszelkie spory prawne i oskarżenia w sprawach karnych. Mogą także rozpatrywać sprawy, które będą wchodziły w zakres ich właściwości na mocy ustawy (Senyk, 2013).

Głównymi zasadami systemu sądowego w Ukrainie są równość wszystkich uczestników postępowania sądowego wobec prawa i sądu; konieczność udowodnienia winy; kontradiktoryjność oraz swoboda stron w przedstawianiu przez nie sądowi dowodów i wykazywaniu przed sądem ich wiarygodności; wspieranie oskarżenia publicznego w sądzie przez prokuratora; zapewnienie oskarżonemu prawa do obrony; jawność procesu sądowego oraz pełny zapis jego przebiegu przy użyciu środków technicznych; rozsądny termin rozpatrzenia sprawy przez sąd; zagwarantowanie prawa do apelacji w sprawie, do wniesienia kasacji od orzeczenia w określonych w ustawie przypadkach oraz mocy wiążącej orzeczenia sądowego.

System sądowy tworzony jest w oparciu o zasady specjalizacji i terytorialności, co pozwala precyzyjnie sprawować ten rodzaj władzy i ma przyczynić się do ogólnej wysokiej sprawności systemu sądownictwa. Naczelnym sądem w Ukrainie jest Sąd Najwyższy. Prócz tego, zgodnie z konstytucją mogą działać sądy naczelne, które posiadają wyspecjalizowany zakres zadań. W stosunkach publiczno-prywatnych swoją właściwość mają sądy administracyjne, analogicznie jak ma to miejsce w Polsce. W Ukrainie naród czynnie uczestniczy w sprawowaniu władzy sądowniczej, uczestnicząc w postępowaniach sądowych jako ławnicy. Wyroki wydają sędziowie, którzy chronieni przez Konstytucję i inne ustawy są nietykalni i niezawisli w wydawaniu wyroków oraz w wykonywaniu swoich obowiązków służbowych.

Sędziego powołuje Prezydent Ukrainy na wniosek Najwyższej Rady Wymiaru Sprawiedliwości. Na stanowisko sędziego może zostać powołany wyłącznie obywatel Ukrainy, który ukończył 30 lat i nie osiągnął wieku 65 lat, posiada wyższe wykształcenie prawnicze i co najmniej pięcioletni staż zawodowy w dziedzinie prawa, jest kompetentny, uczciwy oraz włada językiem urzędowym. Sędzia nie może być członkiem partii politycznych, związków zawodowych, brać udziału w jakiegokolwiek działalności politycznej, piastować mandatu przedstawicielskiego, obejmować jakichkolwiek stanowisk, z którymi łączy się pobieranie wynagrodzenia, wykonywać innej pracy zarobkowej, z wyjątkiem pracy naukowej, dydaktycznej lub twórczej. Sędziowie obejmują swoje stanowisko na czas nieokreślony a państwo zapewnia bezpieczeństwo osobiste sędziego oraz członków jego rodziny (Senyk, 2013). Zgodnie z art. 126 Konstytucji Ukrainy bez zgody Naczelnej Rady Wymiaru Sprawiedliwości sędzia nie może zostać zatrzymany lub aresztowany przed wydanie prawomocnego wyroku, chyba że zostanie złapany na gorącym uczynku popełnienia ciężkiego lub szczególnie ciężkiego przestępstwa. Sędzia nie może także zostać pociągnięty do jakiegokolwiek odpowiedzialności z powodu

wydanego orzeczenia. Jedynymi sytuacjami, które stanowią podstawę do odwołania sędziego ze stanowiska, jest niemożność wykonywania obowiązków ze względu na stan zdrowia; naruszenie przez sędziego zakazu łączenia stanowisk; popełnienie istotnego wykroczenia dyscyplinarnego; rażące lub systematyczne zaniechywanie obowiązków, co jest niezgodne ze statusem sędziego albo ujawniło jego niezdolność do zajmowania stanowiska; złożenie wniosku o dymisję albo zwolnienie ze stanowiska na własne życzenie; niewyrażenie zgody na przeniesienie do innego sądu w razie likwidacji czy reorganizacji sądu, w którym sędzia pełni urząd; naruszenie obowiązku potwierdzenia legalności źródeł pochodzenia majątku. Sędzia traci swój urząd także w sytuacji osiągnięcia przez sędziego wieku 65 lat; ustania obywatelstwa Ukrainy albo nabycie przez sędziego obywatelstwa innego państwa; uprawomocnienia się wyroku sądu uznającego sędziego za zaginionego albo zmarłego, całkowicie lub częściowo pozbawionego zdolności do czynności prawnych; śmierci sędziego; uprawomocnienia się wyroku skazującego sędziego za popełnienie przestępstwa.

Przedstawiając konstytucyjne cechy władzy sądowniczej, nie sposób nie wspomnieć także o Naczelnej Radzie Wymiaru Sprawiedliwości, która pośrednio również ma duży wpływ na ukraińskie sądownictwo. W skład przedmiotowej rady wchodzi między innymi prezes Sądu Najwyższego. Naczelna Rada Wymiaru Sprawiedliwości składa się z dwudziestu jeden członków, z których dziesięciu wybiera kongres sędziów Ukrainy, spośród sędziów lub sędziów w stanie spoczynku, dwóch powołuje Prezydent Ukrainy, dwóch wybiera Rada Najwyższa Ukrainy, dwóch wybiera zjazd adwokatów Ukrainy, dwóch wybiera ogólnoukraińska konferencja prokuratorów, dwóch wybiera zjazd przedstawicieli wyższych szkół prawniczych oraz placówek naukowych.

Członkowie Naczelnej Rady Wymiaru Sprawiedliwości wybierani są na okres 4 lat, przy czym ta sama osoba nie może być członkiem rady przez więcej niż dwie kadencje z rzędu. Członek Naczelnej Rady Wymiaru Sprawiedliwości, podobnie jak sędzia, nie może być członkiem partii politycznych, związków zawodowych, brać udziału w jakiegokolwiek działalności politycznej, piastować mandatu przedstawicielskiego, obejmować jakichkolwiek stanowisk, z którymi łączy się pobieranie wynagrodzenia (z wyjątkiem stanowiska Prezesa Sądu Najwyższego), wykonywać innej pracy zarobkowej, z wyjątkiem pracy naukowej, dydaktycznej lub twórczej. Członek Naczelnej Rady Wymiaru Sprawiedliwości powinien wykonywać zawód prawniczy oraz odpowiadać kryterium neutralności politycznej.

Naczelna Rada Wymiaru Sprawiedliwości może wykonywać swoje uprawnienia, jeśli zostanie powołanych co najmniej piętnastu jej członków, wśród których większość to sędziowie. Do głównych zadań Rady należy składanie wniosków o powołanie sędziego na stanowisko; podejmowanie decyzji co do naruszenia przez sędziego czy prokuratora zakazu łączenia stanowisk; rozpatrywanie odwołania od decyzji właściwego organu o pociągnięciu sędziego czy prokuratora do odpowiedzialności dyscyplinarnej; podejmowanie decyzji o zwolnieniu sędziego ze stanowiska; wyrażanie zgody na zatrzymanie sędziego lub przetrzymywanie go w areszcie; podejmowanie decyzji o tymczasowym odsunięciu sędziego od orzekania w ramach wymiaru sprawiedliwości; podejmowanie stosownych kroków na rzecz gwarancji niezależności sędziów; podejmowanie decyzji co do przeniesienia sędziego z jednego sądu do innego; realizowanie innych uprawnień określonych w Konstytucji oraz ustawach Ukrainy.

Podsumowanie

Analizując charakterystykę, kompetencje czy samą strukturę wyżej przedstawionych organów administracji Państwowej Ukrainy w ramach władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej możemy zauważyć wiele podobieństw w odniesieniu do ich polskich odpowiedników (Kowalski, 2013). Należy jednak mieć na uwadze, że rola prezydenta na Ukrainie jest znacznie silniejsza niż w Polsce. Nie bez znaczenia jest także fakt, że Konstytucja w brzmieniu z 1996 roku zakładała właśnie dominującą rolę prezydenta. W 2004 roku wprowadzono jednak zmiany do konstytucji Ukrainy, na mocy których system na Ukrainie przeobraził się w parlamentarno-prezydencki (Olszański, 2010). Następnie w 2010 roku Sąd Konstytucyjny Ukrainy uchylił wprowadzone zmiany, twierdząc, iż są one niekonstytucyjne, zatem powrócono do konstytucji w wersji z 1996 roku (Olechno, 2012). Po protestach obywateli Ukrainy w 2014 roku przywrócono jednak zmiany zaproponowane w 2004 roku, a co za tym idzie, powrócono do systemu parlamentarno-prezydenckiego, co utrzymało się do dziś. Pomimo tego systemu nie sposób nie zauważyć, iż pozycja i rola Prezydenta na Ukrainie jest bardzo silna i zakorzeniona w tradycjach, jakie przyświecały redaktorom pierwszej Konstytucji niepodległej Ukrainy w brzmieniu z 1996 roku.

Streszczenie: Artykuł przedstawia i analizuje konstytucyjne organy władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej w Ukrainie. Przedstawia tryb wyboru poszczególnych organów, ich kompetencje oraz obowiązki, jak również konstytucyjny zakres działania. Przedstawienie poszczególnych organów przez pryzmat konstytucji ma na celu wskazanie podstaw ich funkcjonowania jako niezmiennych i fundamentalnych dla ustroju politycznego Ukrainy oraz stanowiących podstawę dalszych, szerszych rozwiązań ustawowych, które mogą się zmieniać w zależności od opcji politycznej sprawującej rząd w danej kadencji.

Słowa kluczowe: Konstytucja Ukrainy, władza ustawodawcza, władza wykonawcza, władza sądownicza, Prezydent Ukrainy.

Abstract: The article presents and analyzes the constitutional organs of the legislative, executive and judicial powers in Ukraine. It presents the procedure for selecting individual bodies, their powers and duties, as well as the constitutional scope of their activities. Presentation of individual bodies through the prism of the constitution is intended to indicate the basis of their functioning as unchangeable and fundamental for the political system of Ukraine and constituting the basis for further, broader statutory solutions that may change depending on the political option ruling in a given term of office.

Keywords: The Constitution of Ukraine, the legislative power, the executive power, the judiciary power, the President of Ukraine

Bibliografia

- Konstytucja Ukrainy z dnia 28 czerwca 1996 roku. Pobrane 11 kwietnia 2023 z: <https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2023/02/Ukraina2023.pdf>
- Kowalski, G.. (2013). Konstytucyjne obowiązki jednostki w Ukrainie na tle polskich rozwiązań ustrojowych. W: M. Bartnik, M. Bielecki, J. Nikołajew (red.), *Prawo Ukraińskie. Wybrane zagadnienia* (s. 59–70). Lublin: Towarzystwo Wydawnictw Naukowych Libropolis.
- Nikołajew, J. (2013). Wybory deputowanych ludowych do Rady Najwyższej Ukrainy. W: M. Bartnik, M. Bielecki, J. Nikołajew (red.), *Prawo Ukraińskie. Wybrane zagadnienia* (s. 21–56). Lublin: Towarzystwo Wydawnictw Naukowych Libropolis.
- Olechno, A. (2012). *Ukraina*. Pobrane 3 maja 2023 z: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/12938/3/A_Olechno_Ukraina.pdf
- Olszański, T.A. (2010). *Sąd Konstytucyjny przywraca system prezydencki na Ukrainie*, Ośrodek Studiów Wschodnich. Pobrane 3 maja 2023 z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-10-06/sad-konstytucyjny-przywraca-system-prezydencki-na-ukrainie>
- Pietnoczka, P. (2018), *Ewolucja pozycji ustrojowej instytucji prezydenta na Ukrainie*. Pobrane 3 maja 2023 z: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-dcad4d41-d010-4755-9510-cc39845b3008>
- Przywara, K. (2013). Wybrane akty władzy ustawodawczej na Ukrainie na początku XX wieku W: M. Bartnik, M. Bielecki, J. Nikołajew (red.), *Prawo Ukraińskie. Wybrane zagadnienia* (s. 15–20). Lublin: Towarzystwo Wydawnictw Naukowych Libropolis.
- Senyk, S. (2013). Zasady prawne sądownictwa na Ukrainie. W: M. Bartnik, M. Bielecki, J. Nikołajew (red.), *Prawo Ukraińskie. Wybrane zagadnienia* (s. 87–88). Lublin: Towarzystwo Wydawnictw Naukowych Libropolis.
- Stelmach, A. (2016) *Strukturalny i funkcjonalny wymiar systemu politycznego Ukrainy*. Pobrane 3 maja 2023 z: <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/24669/1/Strukturalny%20i%20funkcjonalny%20wymiar%20systemu%20politycznego%20Ukrainy.pdf>